

SERBEST ZAMAN EĞİTİMİ

Yavuz Selim AĞAOĞLU¹

Mustafa BOYACI²

Özet

Serbest zaman eğitimi bireyin yaşadığı ortamdaki imkanları değerlendirmesi ve bu ortamları olgunlaştırması için önemli katkı sağlamaktadır. Bu derlemede serbest zaman eğitimi alanındaki literatür ve araştırma bulguları taranarak tasnif edilmiş, giderek gelişen ve akademik bir disiplin olarak kabul gören “serbest zaman eğitimi” kavramı çok yönlü tartışılarak alanla ilgili bilgi birikimine katkı sağlanması amaçlanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Serbest zaman, Eğitim,Rekreasyon

Abstract

Leisure education provides opportunities for assessing the living environments of individual and an important contribution to the maturation of these environments. In this study review of literature related with leisure and research findings has been scanned and classified. And also Leisure education is all around discussed for intending the contribution to the accumulation of information.

Keywords: Leisure, Education,Recreation

¹Gaziosmanpaşa Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu/Tokat

² İMKB Kız Teknik Meslek Lisesi Beden Eğitimi Öğretmeni /Denizli

* I. Rekreasyon Araştırmaları Kongresi’de poster olarak sunulmuştur. 12 - 15 Nisan 2012, Kemer, Antalya

GİRİŞ

Serbest zaman eğitimi bireyin potansiyellerini geliştirmeye yardımcı olan bir disiplin anlayışıdır ve bu amaçla programlar düzenleyen uzman kişilerin yarattığı imkanları kullanmayı amaçlamaktadır. Yaşam boyu sağlıklı gelişim ve mutlu olmak birey ve toplum için önemli bir değer olduğundan uzun zamana yayılmış serbest zaman deneyimleri kültürel yapıya uygun olmalı ve gelişimsel yapısı korunmalıdır. Serbest zaman kavramını kişiden kişiye algılama değişiklikler göstermektedir. Bazı bireyler istedikleri zamanı (iş zamanı olabilir.) serbest zaman olarak algılandıkça diğerleri iş dışı veya zorunlu olmadan yapılan işlerin dışındaki zaman olarak da algılayabilirler. Hatta bazıları ise bir ruh hali yada varoluşun bir yansıması olarak görürler. Son yıllarda serbest zaman eğitiminin kavramsal ve teorik modelleri geliştirilmiştir. Bunlar; kendinin farkında oluş, serbest zamanın farkında oluş, davranışlar, karar verme, sosyal ilişki, serbest zaman aktivite becerileri, siyasal ilişki olarak ifade edilebilir. Bu nedenle serbest zaman eğitimi uzun ve devam eden bir olgu olarak bir süreci kapsar ve bu süreç içinde amaç, öğrenme deneyimlerini ve stratejilerini geliştirmek olmalıdır.

YÖNTEM VE TEORİK ÇERÇEVE

Bu çalışma serbest zaman eğitimi ile sınırlıdır ve bu alanda gerekli literatür çalışması yapılarak ortaya konulan “serbest zaman eğitimi bireyin yaşamı boyunca devam eden bir eğitim ve öğretim süreci olarak düşünülmelidir” hipotezini doğrulamaya çalışılmıştır. Bütün bu yaklaşımlar ile serbest zaman kavramı geliştirilerek öğretme ve öğrenme verimliliği, etkisi, davranışı etkileme, programı yönlendirme, fiziksel gelişim gibi alanlarda etkili çözümler üretmeyi amaçlamaktadır.

İNCELEME VE BULGULARIN YORUMLANMASI

Serbest zaman dünyada endüstrileşmiş toplumlarının sahip olduğu ve değerlendirdiği bir zaman olarak kendisine yer edinmiştir (Kraus ve Curtis, 1982). Gittikçe artan teknoloji toplumları daha fazla ve daha mükemmel üretim mekanizmaları ile tüketim malları sağlamaktan başka, aynı zamanda çalışma zamanından farklı olarak serbest zaman kavramını meydana getirmişlerdir (Abadan, 1961). Bu yaratılan serbest zaman imkanları toplumların ve bireylerin yaşam içersindeki deneyim kalitesini artırma imkanı vermektedir (Daly, 1995).

Serbest zaman insanlar için özgürlük ihtiyacı hissettikleri, zamanlarını kontrol ettikleri, yönlendirdikleri, önceliklerini geliştirme imkanı buldukları, yaşamlarına zenginlikler

katabildikleri için önemli yer tutmaktadır. Aynı zamanda insanlar serbest zamanlarında toplum değerlerini ifade edebilmek, kazandıkları parayı harcayabilmek ve en değerli varlıkları olan zamanı en verimli ve erdemli bir şekilde tüketebilmek için imkan bulurlar.

Yaşam kalitesini arttırmak için serbest zamanı kullanmak önemli bir durum haline gelmiştir ki, serbest zamanı iyi değerlendirmek ise serbest zaman eğitimi ile olmaktadır. Serbest zaman, yaşanan deneyimlerden hareketle, zamanın gerçek hayatta işgal ettiği yeri, yaşama hazırlayan ve hayatı öğreten kurgunun temel ögesi haline getirir. Bu kurgu pozitif ve yapıcı davranışların oluşturduğu yaklaşımları serbest zaman içinde içeren bir süreci ifade etmektedir (Torkildsen ,1992).

Serbest zaman kendini ifade eden, aklın ve bedenün üstün manevâ halleri olarak gören, düşünmeyi bilen, erdemli olmayı hedefleyen, sevgi, heyecan sahibi ve bilge olmayı amaçlayan niteliklere sahiptir (Ağaoğlu, 2002, 16-20). Bu nitelikler zamanın değerlendirilmesindeki ana unsurları gösterir. Serbest zaman pozitif yada negatif değerlendirilebilir (Kelly, 1990). Pozitif kullanımı olarak ise konserler, sportif aktiviteler, okuma, turizm vb. iken, negatif kullanımı içki ve sigara içmek, tehlikeli araba kullanmak olarak ifade edilebilir (Ağaoğlu, 2002). Bununla birlikte serbest zaman eğitimi niceliksel olarak aylar, haftalar ve saatlerle ifade edilmektedir

Serbest zamanın değerlendirilmesi ile insanın yaşamını anlamlı kılacak ve toplum içinde insana değerler yükleyecek davranışları ifade eden belirli kazanımlar (psikolojik, sosyal, fiziksel) elde edilir. Bu kazanımlar ancak yaşamın zorunlu ihtiyaçlarını gidermek ve yeniden o zorunlu ihtiyaçlarımızı yerine getirebilmek için harcadığımız zamanın dışında yer alan süreçte yer alır (Gratton ve Taylor, 1987). Serbest zaman kavramının en temel dışı vurum olarak göstergesi özünde özgürlük bulunması (Bayless ve ark.,1983) ve sadece zamanı değil, zamanın değerlendirilmesini ifade etmesidir (Kelly, 1990). Serbest zamanı yalnızca bir kavram olarak görmek yerine, yaşam kalitesini artırmak için önemli bir unsur saymak ve içerdiği değerler ile algılamak gerekmektedir (Lumpkin, 1990). Bunun yanında serbest zaman zihinsel ve ruhsal bir davranışı da özünde taşımaktadır (Davis ve ark,2000). Diğer bir deyişle, Aristo “kişinin ne ile meşgul olduğu onun serbest zamanının ifadesidir” sözüyle serbest zamanın en temel ögesini vurgulamıştır (Torkildsen 1992).

Serbest zaman kavramını tek bir tanımla sınırlamak zordur.Zaman, aktivite, zihin durumu ve kültürel olarak dört temel yaklaşımı içermektedir.

Zaman olarak; iş disiplini, uyumak ve diğer ihtiyaçları karşıladıktan sonra kalan zamanı ifade eder. Brightbill'e göre ise kendi kararımıza ve seçimimize göre kullanacağımız zaman olarak tanımlanmıştır (Torkildsen, 1992). Serbest zaman pozitif ve yapıcı davranışlarla

ilişkilidir. Özgür zaman bazı negatif davranışları da içerebilir. Bu açıdan bakıldığında serbest zaman, zamanın pozitif kullanımı olarak da görülebilir

Aktivite olarak; aktiviteler, eğitici ve aydınlatıcı olmalıdır. Neumeyers serbest zamanın ağır veya pasif aktiviteler yapabilme imkanı yarattığını ve bunların günlük ihtiyaçlarının dışında olması gerektiğini söyler. Nash'a göre aktiviteler dört seviyede oluşturulur; pasif, duygusal, aktif, yaratıcı (Torkildsen, 1992). Aristo'ya göre derin düşünce yaratıcı ve erdemli olmayı düşünmek olarak temsil edilir ve serbest zamanın en önemli niteliğidir (Kelly, 1990).

Serbest zaman eğitim sürecinin birçok yöntemi vardır. Bunun için bazı uygun koşulların sağlanması gerekmektedir. Öyle ki bireylerdeki farklılıklar tespit edilmeli bunun değerlendirmesi sonucunda eğitim süreci oluşturulmalıdır. Bu eğitim süreci amaçlanan ile yaşanacak deneyimler arasındaki uyum ve gerekli şartların oluşması ile doğmaktadır (Mosston ve Ashworth, 2000).

Temel amaç, bireyin içinde bulunduğu sosyo-kültürel ortama etkin olarak katılmayı ve bu ortamın gerekli kıldığı değerleri, kural ve norm sistemlerini diğerleri ile paylaşmayı, bunları doğru yorumlamayı öğrenmektir. Bireyin mümkün olan seçeneklerin farkına varmasına ve doğru seçimler yapmasına destek verirken birey kendi hayatına hedef belirleme ve yön verme gücünü geliştirir ve bu yoldan demokratik topluma katkıda bulunup toplumiçin uyumlu tercihler yapabilir (Türkoğlu,1998). Bu hareketler serbest zaman eğitiminin teorik ve uygulama alanında belirleyici en önemli özellikleridir. İnsan için çok kıymetli olan serbest zamanı verimli geçirmek, kişisel ve toplumsal yarar bakımından önemlidir. Bunun yanında serbest zamanı ekonomik ve sosyal bakımdan hayata entegre edebilmek bu anlayışın yaygınlaşmasını sağlamıştır. Bilginin eğitsel değerinin ve etkisinin vurgulanması, bilginin tutuma dönüşmesiyle mümkündür. Bu şekilde özümsemesinde belirleyici etken bilginin bireyin yaşamındaki yeri, gerçek yaşamının bütünleyici parçası niteliğinde olup olmadığıdır. Başka deyişle eğitime mecbur olmak değil, eğitimi yaşamak gerekir. Eğitim yaşamla bütünleşmeli bireyler için canlı bir anlamı olmalıdır (Tezcan, 1994). Bu anlam içinde davranış kazandırmayı amaçladığımız insanın fiziksel, zihinsel, duygusal, sosyal ve diğer bütün özelliklerinin ne olduğunu bilmeden onu eğitmeye kalkışmak, zaman ve imkanların olumsuz kullanılmasına neden olacaktır (Büyükkaragöz, 1998). Serbest zamanı insanın bir yücelme yolu olarak görmek gerekir. Orada insan kendisini gerçekleştirerek yürür, öğrenilmesi gereken de budur (Erdemli, 2002,).

Serbest zaman eğitimi kişinin bireysel tatminini sağlayan ve bireyi zenginleştiren, serbest zaman fırsatları sunan, toplum üzerinde serbest zamanın etkisini anlamayı gerektiren

ve serbest zaman davranışlarını göz önünde bulundurmaya amaçlayan eğitim olarak tanımlanmıştır (Graefe ve Parker, 1987). Serbest zaman eğitimi daha çok birey ya da grupları bazı özel alanlarda beceri sahibi kılmayı, toplumun gelişimine katkı sağlamayı ve onun yaşam kalitesini yükseltmeyi amaçlamaktadır. Neulinger (1981)'e göre serbest zaman eğitimi, serbest zamanla ilgili olmalı, bireyle, bireyin yakın çevresi ve geniş olarak toplumla ilişkilendirilmelidir. Peterson'a ve Gunn'a (1984) göre ise serbest zaman eğitimi serbest zamanla ilişkili becerileri kazanmak ve geliştirmek, davranışları geliştirmek ve bilgiyi arttırmak üzerine yoğunlaşmalıdır (Graefe ve Parker, 1987). Bunun için bireyler nelerden hoşlandıkları ya da hayatlarını nelerin zenginleştirdiği ve yaşam zenginliğine neler kattığı konusunda bilgilendirilmeli ve bu duruma göre yaşam içindeki yeri belirlenmelidir (Means, 1973).

Bu amaçların gerçekleştirilmesi için serbest zaman eğitimine gereksinim olduğu görülmektedir. Serbest zaman eğitimi, çeşitli kurlar ya da müfredat programı dışındaki etkinlikler yoluyla serbest zamanın değerli bir biçimde kullanılması yoluyla sağlanabilir. Öte yandan serbest zaman eğitimi geniş ölçüde ilgilerin ve becerilerin yaratılması biçimindeki bir rehberlik sorunu olarak da düşünülmekle birlikte, bunun nasıl sağlanacağı hususunda görüş ayrılıkları bulunmaktadır. Serbest zaman eğitimi, bireyin yaşamının zenginleştirilmesi, ilgilerinin ortaya çıkarılması, becerilerinin geliştirilmesi kadar, bir yaşam felsefesini de içine almaktadır. Serbest zaman eğitimi yaşam için eğitimle eşit tutulmalı ve insanların zamanlarını kullanmaya hazırlayan bir süreç olarak düşünülmelidir. Serbest zaman eğitimi bireyin nasıl, niçin, nerede ve kiminle serbest zaman deneyimleri yaşadığını öğretir. Serbest zaman davranışlarının değişik modellerini geliştirir ve bireyin çevreye uyumlu olmasını ve ihtiyaçlarını karşılama becerisi kazandırır. Serbest zaman kişinin yaşam kalitesini yükseltmeyi amaçlarken aynı zamanda sorumluluk ve disiplinli çalışmayı öğretir. Çocukluktan yaşlılığa kadar devam eden bir süreç olup hayatla mücadele için yaşam biçimi oluşturur. Serbest zaman eğitimi içerik olarak bilinçli olmayı, beceri öğrenimini, karar vermeyi, serbest zaman kavramını, aktivite ve araç gereç kullanmayı içerir. Serbest zaman eğitimini uygulamak için Mundy başka kriterler geliştirmiştir. Bunlar; serbest zaman eğitimi uygulama modeli, yaşam deneyimlerinin farkında oluş, serbest zaman tercihleri ve serbest zaman sonuçlarından oluşmaktadır (Graefe ve Parker, 1987).

Serbest zaman eğitiminin genel amaçları başlıca şu noktalarda toplanmaktadır:

- 1-Bireylere temel bilgi edindirmek,
- 2-Kişiliğin geliştirilmesi,
- 3-Mesleki ve toplumsal yaşam durumlarına hazırlama (Ağaoğlu ve ark,2006).

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Serbest zaman eğitimi ve yaşamın bu yönünün görüntüsü serbest zaman alanı için öncelikli amaçlardır. Burada en büyük sorumluluk bizlerin serbest zaman yaşam biçimlerini etkileme sorumluluğudur. Aynı zamanda serbest zaman eğitiminin felsefi yönünün yanında okul sisteminin sorumluluğunda olduğunu bilmek gerekir. Ders olarak serbest zaman eğitiminin desteklenmesi de gerekmektedir (Graefe ve Parker, 1987). Serbest zaman eğitimi kişinin kendini, serbest zamanı, serbest zamanın kendi yaşam biçimi ve sosyal üretimi ile ilişkisini anlamak için geçirilen bir süreçtir. Bu sürecin amacı ve sonuçları insanların yaşam kalitesini artırmak üzerine yoğunlaşmaktadır. Bununla birlikte, serbest zaman eğitimi anlamak için serbest zaman eğitiminin teori ve pratiğini gözden geçirmek gerekmektedir. Bu süreçte birey, kişisel bir doyum sağlamalı ve tüm kişisel gelişmelerine katkıda bulunmalıdır. Serbest zaman eğitimi onlara tutum ve değerler, ilgi ve beceriler kazandırma ve geliştirmeye yöneliktir. Serbest zamanın tümsel doyum sağlayıcı ve yaratıcı olarak kullanılması serbest zaman eğitiminin amacını oluşturmaktadır Serbest zaman eğitimi geleneksel olarak bilgiyi ve beceriyi öğretmek olarak görülebilir. Bu eğitim, serbest zaman programlarının verimli kullanımını sağlar ve yaygın eğitim içinde de yer alır. Yapıcı ve akıllı olarak serbest zamandan yararlanılması serbest zaman eğitiminin hedefidir Toplumsal ve kişisel refah bakımından serbest zaman saatlerinin kişisel gelişme ve toplumsal düzeni geliştirme olarak kullanılması serbest zaman eğitiminin amacıdır. Bireyin bu özelliklerini dikkate alarak serbest zamanın nasıl değerlendirilmesi gerektiği serbest zaman eğitiminin ana hedefidir (Tezcan, 1994).

KAYNAKÇA

- Abadan, Nermin., Üniversite Öğrencilerinin Serbest Zaman Faaliyetleri. Ankara Yüksek Öğrenim Gençliği Üzerine Bir Araştırma.Ajans Türk Matbaası, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No:135-117, Ankara,1961,s.1
- Ağaoğlu, Y.S., (2002). Türkiye'deki Üniversitelerin Rekreasyon Programlarının Geliştirilmesi, Doktora Tezi, OMÜ, Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Samsun, s. 16-20
- Ağaoğlu, Y.S., Taşmektepligil, M. Y., Albay, F., Bayrak, M., Paktaş, Y. Serbest Zaman Eğitimi ve Önemi. *Millî Eğitim*. Bahar 2006, Sayı 170, s.315
- Bayless KG, Mull RF, Ross CM. Recreational Sports Programming., The Athletic Institute, USA, 1983, s.22.
- Büyükkaragöz, S.S., (1998). Muşta, M. C., Yılmaz, H., Pilten, Ö. Öğretmenlik Mesleğine Giriş. Eğitimin Temelleri, Mikro Yayınları , Konya, s. 99
- Daly, Jim. Recreation And Sport Planning And Design.A Guidelines Manual. Australian Sport Commission, 1995, s.4
- Davis B, Ross B, Roscoe J, Roscoe D. Physical Education And Study Of Sport. Fourth Edition.Mosby, Harcourt Publishers Limited ,Spain, 2000,s.43, 440,441
- Erdemli, A., (2002). Temel Sorunlarıyla Spor Felsefesi, E.Yayınları, İstanbul, s.50
- Graefe, A. ve Parker, S.,(1987). Recreation And Leisure, An Introductory Handbook, Venture Publishing Inc., 1640, Oxford Circle State College, PA 16803, s.16,57-60
- Gratton, Chris., Taylor ,Peter. Leisure in Britain Leisure Publications,1987 ,s.17
- Kraus G.Richard.,Curtis Joseph E., Creative Management in Recreation and Parks, 1982, s. 158, s.4
- Kelly JR. Leisure. Prentice-Hall,Englewood Cliffs,New Jersey,07632,1990, s.105.
- Lumpkin A. Physical Education And Sport. A Contemporary Introduction. Second Edition., Times Mirror /Mosby College Publihing,Usa,1990, s.5
- Means, L.E., (1973) . Intramurals. Their Organization And Administration. Second Edition. Prentice- Hall, Inc. Englewood Cliffs, New Jersey, s.17
- Mosston, M., ve Ashworth, S., (2000). Çeviri : Eda Tüzemen. Düzenleme; Gıyasettin Demirhan, Beden Eğitimi Öğretimi, Bağırhan Yayınevi, Sporsal Kuram Dizisi, 30. Ankara, s.1
- Tezcan, M., (1994). Boş Zamanların Değerlendirilmesi Sosyolojisi, Atilla Kitabevi, Ankara s. 76
- Torkildsen George . Leisure and Recreation Management. Third Edition, 1992,s. 25,26,28
- Türkoğlu, A., (1998). Karşılaştırmalı Eğitim, Adana , Baki Kitabevi,s.92